

धनगढी उप महानगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: ५

संख्या: ०२

मिति: २०७८/०३/०५

भाग-२

धनगढी उप महानगरपालिका

दलित हक तथा अधिकार सम्बन्धी कार्यविधि २०७८

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति: २०७८।०३।०५

राजपत्रमा प्रकाशन मिति: २०७८।०३।०५

प्रस्तावना: धनगढी उप-महानगरपालिका भित्र जातिय समानता र समृद्धिका लागि निश्चित मापदण्ड तथा कार्यविधि वाञ्छनिय भएकोले, नेपालको संविधान र स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा १०२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी धनगढी उप-महानगरपालिकाको ६३ औं नगरकार्यपालिकाको बैठकबाट “दलित हक तथा अधिकार सम्बन्धी कार्यविधि २०७८” स्वीकृत गरी लागू गरिएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

(१) नाम : यस कार्यविधीको नाम “दलित हक तथा अधिकार सम्बन्धि कार्यविधी २०७८” रहने छ ।

(२) यो कार्यविधि स्थानिय राजपत्रमा प्रकाशित भएको मिति देखि लागु हुनेछ ।

२. परीभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा, यस कार्यविधिमा,

(क) “कार्यविधि” भन्नाले धनगढी उप-महानगरपालिकाले स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार तयार गरेको दलित हक तथा अधिकार सम्बन्धि कार्यविधि २०७८ सम्भन्तुपर्छ ।

(ख) “दलित” भन्नाले राष्ट्रिय दलित आयोगले सूचिकृत गरेका जातजाती र सुचिकृत बाहेकका हकमा सम्बन्धित स्थानिय निकायको सिफारिसमा जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट दलित भनी प्रमाणित जनजातीलाई सम्भन्तुपर्छ ।

(ग) “सास्कृतिक पहिचान” भन्नाले दलित समुदायको पेशा तथा सीप, कला र क्षमताको पहिचानलाई सम्भन्तुपर्छ ।

(घ) “समिति” भन्नाले दलित हक तथा अधिकार सम्बन्धि कार्य गर्न स्थानिय सरकारले निर्माण गर्ने समिति लाई सम्भन्तुपर्छ ।

(ङ) “सरोकारवाला” भन्नाले दलित हक तथा अधिकार सम्बन्धि कार्यमा भुमीका देखिने सरकारी कार्यलय, नागरिक समाज सम्भन्तुपर्छ ।

(च) “सहयोगी संस्था” भन्नाले साभेदार भन्नाले दलित हक तथा अधिकार सम्बन्धि कार्यविधि अनुरूप प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउने व्यक्ति, संस्था संगठनलाई सम्भन्तुपर्छ ।

(छ) “नगरपालिका” भन्नाले धनगढी उप-महानगरपालिकालाई सम्भन्तुपर्छ ।

(ज) “जातिय भेदभाव तथा छुवाछुत” भन्नाले जातिय तथा अन्य सामाजिक छुवाछुत र भेदभाव (कसुर र सजाय) ऐन, २०६८ को दफा ४ बमोजिमको कार्य सम्भन्तुपर्छ ।

३. उद्देश्य :

१) दलित समुदायको पहिचान, उत्थान र अधिकारका सवालमा धनगढी उप महानगरपालिकाको दृष्टिकोण र योजना निर्दिष्ट गर्ने ।

२) नगर कार्यपालिकाको दृष्टिकोण र योजनामा सरोकारवाला निकाय तथा दलित समुदाय स्वयंको भुमीका किटान गरी अभ्यासमा ल्याउने ।

३) दलित समुदायको उत्थान र अधिकारकालागि सम्भावित गतिविधी र योजना बनाई सामाजिक रुपान्तरणको अभियान सञ्चालन गर्ने ।

४. दलित समुदायको उत्थान तथा अधिकारको योजना : धनगढी उप महानगरपालिकाले दलित समुदायको उत्थान तथा अधिकारका लागि समयसापेक्ष योजना निर्माण गरी स्थानिय सरकार, सरोकारवाला र अधिकार ग्राहि समुदायको संलग्नतामा कार्यान्वयन गर्नेछ ।

४.१ जातीय भेदभावको अन्त्य : धनगढी उप महानगरपालिकाले जातीय विभेद तथा छुवाछुत अन्त्यकालागि स्थानिय योजना बनाई कार्यन्वयनमा ल्याउने छ । यस अभियानलाई सरकार, समुदाय र सरोकारवालाको साभ्ना योजना बनाई चरणबद्ध रूपमा संचालन गरिने छ । जस अन्तर्गत निम्न कार्यहरु गरीनेछ ।

क. जातीय विभेद विरुद्ध सचेतीकरण :

- १) जातीय भेदभाव तथा कसुर र सजाए ऐन २०६८ मा व्यवस्था र सावधानीका विषयमा संचार माध्यम बाट सूचना प्रकाशन प्रसारण गर्ने ।
- २) धनगढी उप महानगरपालिका र मातहतका कार्यालय बाट हुने कार्यक्रम बाट हुने कार्यक्रममा जातीय भेदभाव तथा कसुर र सजाय सम्बन्धि विषय समावेश गर्ने
- ३) विद्यालय, सार्वजनिक स्थान, सरकारी र नागरीक संघ संगठन, सस्था, औद्योगिक कम्पनीका कार्यालयमा जातीय विभेदको व्यवहारलाई निरुत्साहित गर्ने खालका सन्देशलेखी सबैले देख्ने ठाँउमा राख्ने ।
- ४) स्थानीय जनप्रतिनीधी, दलित समुदायको पक्षमा क्रियाशिल सामाजिक अभियानताहरूले आफु सहभागी भएको सार्वजनिक कार्यक्रममा जातीय विभेदको विषयमा धनगढी उप महानगरपालिकाले लिएको धारणा राख्ने ।
- ५) जातिय विभेद बारे सन्देश दिने गरी प्रतिस्प्रधात्मक कार्यक्रम आयोजना गर्ने ।

ख. सामाजिक व्यवहार सुधार अभियान:

- १) जातीय विभेदलाई प्रेत्साहन दिने खालका गतिविधी अन्त्य, दलित समुदाय भित्रै सुधार मुलक कार्य गर्ने ।
- २) दलित समुदायका पेशा, सास्कृतिक मान्यताहरू सबैका लागि स्विकार्य हुने गरी सुधार गर्ने ।
- ३) दलित समुदायमा स्वास्थ्य तथा सरसफाई अभियान सञ्चालन गरी विद्यमान अवस्था व्यवहारमा सुधार गर्ने ।
- ४) दलित बस्तिहरूमा जुवा, तास, मदिरा सेबन जस्ता भै भगडा, महिला माथी कुटपीट, बालश्रम बाल हिंसा कम गर्न समुदाय तहको सुधार योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- ५) दलित बस्तिहरूलाई हिंसा रहित मानव अधिकार मैत्रि टोल घोषणाका लागि मापदण्ड बनाउने ।

ग. जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत रहित स्थान घोषणा :

- १) सरकारी तथा गैर सरकारी कार्यालय तथा सार्वजनिक स्थानहरूलाई जातीय भेदभाव रहित स्थल घोषणा गर्ने ।
- २) यसरी घोषणा हुने टोलमा स्थानिय सरकारले प्रोत्साहन स्वरुप योजनाहरू विशेष प्राथमिकतामा राख्ने र सरकारी सेवा सुविधामा सहूलियत दिने ।

४.२ आयमुलक काम तथा जिबीकोर्पाजनमा सुधार : धनगढी उप महानगरपालिकाले दलित समुदायको उत्थान र अधिकारका सवालमा सहयोगी हुने गरी आयमुलक काम तथा जिबीको सुधारका योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने छ । जस अनतरगत निम्न कार्यहरू गरीनेछन् ।

क. परम्परागत सीप परीक्षण योग्यता निर्धारण : दलित समुदायका ब्यक्तिहरूमा पुख्र्यौली रुपमै प्राविधीक क्षमता भएको तर त्यसको परीक्षण र प्रमाण पत्र नहुदा उनीहरूको पेशा र जिबीका जोखीममा पर्ने खतरा भएकाले सिटिईभिटी वा साना तथा घरेलु उद्योग कार्यालयको सहकार्यमा दलित समुदायका परम्परागत सीप

(घर बनाउने, काठको सामाग्री बनाउने, कृषि औजार बनाउने, छालाका सामाग्री बनाउने, गरगहना बनाउने, वाजा बजाउने, कपडा बनाउने सिउने) कामको परीक्षण गराई प्रमाण पत्र उपलब्ध गराउने ।

ख. सीपको आधुनिकीकरण : अधिकांश दलित परिवारमा परम्परागत सीप नै जिबीकोपार्जनको आधार भएको र त्यसलाई आधुनिक रूपमा विकास गरी थप उत्पादनसिल वा मुल्यवान बनाउनु आवश्यक भएकाले सम्भावित उद्यम र रोजगारीका अवसर विचार गरी प्राथमिकता क्रममा सीप विकास तालिम सञ्चालन स्तर उन्नतिको लागि पुंजी र बजारमा सहज पहुँच बढाउन सहयोग गर्ने ।

ग. उर्जा र प्रविधीमा सहयोग : कृषि र भौतिक निर्माणसंग सम्बन्धित सीपको माग बढ्दो क्रममा रहेको र विद्यमान सीप तथा शैलिबाट अबको माग पुरा गर्न, पेशा व्यवसाय गर्न र पेशावाला व्यक्तिको जिबीको धान्न कठिन हुदै गएको पेशालाई आधुनिक प्रविधि बनाउन आधुनिक मेसीन खरीद, विद्युत, उर्जा जाडान, उद्यम स्थल निर्माण जस्ता कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने ।

घ. उद्यमका लागि सहजिकरण : दलित समुदायमा भएका सीप र कलालाई वैधानिक प्रकृया मार्फत व्यवस्थापन गर्न उनीहरूलाई परम्परागत सीप र कलामा आधारित उद्यम (कृषि औजार निर्माण उद्योग, सिलाई उद्योग, काष्ठ उद्योग, भवन निर्माण फर्म, सास्कृतिक समुह) दर्ता र सोको व्यवसायीकरणमा सहयोग गर्ने छ ।

१) माथी उल्लेखित सहूलियतकालागी उप महानगरपालिकाले सीप सिक्न, उद्यम सञ्चालन गर्न र प्राविधीक सहयोग उपलब्ध गराउनका लागि सुचना प्रकाशित गरी निवेदन आह्वान गर्नेछ ।

२) प्राप्त निवेदनको आधारमा उपयुक्त व्यक्ति वा समुह छनोट गरी उद्यम योजनाको आधारमा सहयोगको सीमा निर्धारण गर्नेछ ।

३) तालीम, उर्जा, र प्रविधी सहयोग तथा उद्यम दर्ताको लागि धनगढी उप महानगरपालिकाले छुट्टाछुट्टै फाराम उपलब्ध गराउने छ ।

४) निवेदन छनोटका लागि धनगढी उप महानगरपालिकाले सम्बन्धित विषयका अनुभवी व्यक्तिहरूको सहभागितामा छनोट समिती निर्माण गर्नेछ ।

४.३ समतामुलक नीति अबलम्बन : धनगढी उप महानगरपालिकाले दलितहरूको सामाजिक, आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउन समतामा आधारीत योजना संचालन गर्नेछ । जसकालागि निम्न प्रकृया अबलम्बन गरीने छ ।

क. निर्णायक तहमा अर्थपुर्ण सहभागिता : धनगढी उप महानगरपालिका अर्न्तगत हुने विकास वा सेवा संग सम्बन्धित समिति, उप समितिहरूमा दलितको अर्थपुर्ण प्रतिनिधित्व गराईने छ । दलित अधिकारका सवालमा बन्ने समिति, उपसमिति वा समुहमा दलितहरूको नेतृत्व रहने छ ।

ख. अवसरमा प्राथमिकता : धनगढी उप महानगरपालिका अर्न्तगत हुने आयमुलक काम, स्वरोजगारमुलक काम वा रोजगारीका अवसरमा दलित समुदायका व्यक्तिहरूलाई प्राथमिकता दिईने छ ।

ग. सहूलियतपुर्ण मापदण्ड निर्माण : आय मुलक स्वरोजगारमुलक योजना वा रोजगारीका लागि व्यक्ति छनोट प्रकृयामा दलित समुदायका लागि २५ प्रतिशत सहभागितापुर्ण मापदण्ड अपनाईने छ ।

४.४ आवास र उत्पादनका स्रोतमा पहुँच : धनगढी उप महानगरपालिकाले सबै नागरिकहरुको सुरक्षित आवास र जिवीकोपार्जनको विषयलाई आधारभुत अधिकारको रुपमा लिई व्यवस्थापन गर्ने छ । दलितहरुको अवस्था भन्ने दयनिय भएकोले यसलाई निम्न प्रकृया अबलम्बन गरी प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्नेछ।

क. भूपरिवेश अध्ययन : धनगढी उप महानगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्र परिवेश अध्ययन गरी आवास बिहिन र जोखिमपूर्ण आवासमा रहेका परिवारको आवासका लागि उपयुक्त हुने जग्गा र कृषियोग्य जग्गा पहिचान गर्नेछ ।

४.५ शिक्षामा प्रोत्साहन : तुलनात्म रुपमा शिक्षामा कम पहुँच भएको दलित समुदायका लागि शिक्षा र आर्जन प्रतिस्पर्धाका अबसर सृजना गर्नेछ । यसका लागि निम्न प्रकृया अबलम्बन गर्नेछ ।

- १) दलित विद्यार्थीहरुलाई उच्च शिक्षा तह सम्म निशुल्क शिक्षा प्रदान ।
- २) उत्कृष्ट तथा न्युन आर्थिक अवस्था भएका विद्यार्थीहरुलाई उच्च शिक्षाका लागि पुर्ण छात्रवृति ।
- ३) दलित विद्यार्थीहरुलाई प्राविधीक शिक्षामा पुर्ण छात्रवृति ।
- ४) सामुदायिक साक्षरता अभियान सञ्चालन गरी प्रौढहरुलाई साक्षर बनाउने ।
- ५) सामुदायिक विद्यालयमा अनिवार्य रुपमा दलित शिक्षकको व्यवस्था गर्ने ।

यस कार्यलाई व्यवस्थित र नतिजामुलक बनाउन तथा छात्रवृतिको लागि विद्यार्थी छनोट गर्न धनगढी उप महानगरपालिकाले निम्न मापदण्ड अपनाउने छ ।

- १) विद्यार्थी र अभिभावकको अवस्था बुझ्न भर्ना अभियानमा जनप्रतिनिधीहरु परिचालन तथा अनुगमन ।
- २) सामुदायिक विद्यालयमा १० देखी १५ प्रतिशत छात्रवृति उपलब्ध गर्ने ।
- ३) आबधीक रुपमा विद्यालयबाट उत्कृष्ट विद्यार्थीहरुको शैक्षिक प्रगति र अनुशासनको अनुगमन ।
- ४) परीक्षामा विद्यार्थीले ल्याउने अंक र विद्यालयको विद्यार्थी मुल्याङ्कनको दस्तावेजिकरण ।
- ५) विद्यालयमा हुने जातिय विभेदलाई शुन्य सहनशिलता अपनाउने ।

५. कार्यविधि कार्यान्वयनका लागि समिति गठन : धनगढी उप महानगरपालिकाले यस कार्यविधि कार्यान्वयनका लागि कार्यान्वयन समिति गठन गर्नेछ ।

५.१ कार्यविधि कार्यान्वयन समिति गठन प्रकृया : यस कार्यविधि कार्यान्वयनकालागि एक कार्यान्वयन समिति गठन हुनेछ । जसमा देहाय बमोजिमका पदाधीकारी रहनेछन् ।

क. नगर सभा वा कार्यपालिकाले निर्णय गरेको कार्यपालिका सदस्य	अध्यक्ष
ख. दलित अधिकारको क्षेत्रमा क्रियाशिल व्यक्ति मध्येबाट २ महिला १ पुरुष	सदस्य
ग. धनगढी उप महानगरपालिकाको सामाजिक क्षेत्र हेर्ने अधिकृत	सदस्य
घ. प्रत्येक वार्डबाट प्रतिनिधी हुने गरी १/१ जना (५०प्रतिसत महिला)	सदस्य
ङ कार्यपालिकाले तोकीएको कर्मचारी	सदस्य सचिब

५.४ कार्यान्वयन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : दलित समुदायको उत्थान तथा अधिकार सम्बन्धी कार्यविधि कार्यान्वयन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछन् ।

- १) यस कार्यविधि अनुसारका योजना र बजेट निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने ।
- २) कार्यविधि कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मापदण्ड तयार गरि स्वीकृतिका लागि कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।
- ३) समितिले नीति, निर्देशन अनुसार योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- ४) दलित समुदायको उत्थान तथा अधिकारको योजना बनाई सहयोग जुटाउने ।
- ५) यस कार्यविधि अनुसार भए गरेका कामको आवधीक प्रतिवेदन बनाई निर्देशन समितिमा पेश गर्ने ।
- ६) स्थानिय संघ संस्था, सहयोगी व्यक्ति संग सहकार्य बढाई अभियानलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- ७) नगर अन्तर्गतका सरकारी निकायको योजना तथा बजेट समावेश र समानुपातिक बनाउन सहजिकरण गर्ने ।

८. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार : (१) यो कार्यविधि कार्यान्वयनको सिलसिलामा कुनै बाधा अड्काउ परेमा त्यस्तो बाधा अड्काउ फुकाउन कार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ ।

९. बचाउ तथा खारेजी:

- (१) यस कार्यविधिमा लेखिएका कुरामा यसै बमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (३) यो कार्यविधि प्रचलित कानूनसंग बाभिएमा, बाभिएको हदसम्म लागु हुने छैन ।

आज्ञाले,

.....

हरि बहादुर चन्द

प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

धनगढी उप महानगरपालीका